

**Київський національний торговельно-економічний
університет
Кафедра міжнародного публічного права**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Вченою радою

(реш. п. 8 від 23 лютого 2017 р.)

Ректор

А.А. Мазаракі

**ПРАВО МІЖНАРОДНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ**

ПРОГРАМА ТА РОБОЧА ПРОГРАМА

освітній ступінь
галузь знань
спеціальність

доктор філософії
08 «Право»
082 «Міжнародне право»

Київ 2017

**Розповсюдження і тиражування без офіційного дозволу КНТЕУ
заборонено**

Автор Н.В. Плахотнюк, канд. юрид. наук, доц.

Обговорено й схвалено на засіданні кафедри міжнародного публічного права 16 травня 2016 р., протокол № 6.

Рецензенти: Ю.М. Панфілова, канд. юрид. наук, доц.,
А.С. Мацко, канд. юрид. наук, доц.,
Л.М. Дешко, канд. юрид. наук, доц.

Навчальна програма

**ПРАВО МІЖНАРОДНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ**

ПРОГРАМА ТА РОБОЧА ПРОГРАМА

освітній ступінь
галузь знань
спеціальність

доктор філософії
08 «Право»
082 «Міжнародне право»

Автор ПЛАХОТНЮК Наталія Вікторівна

Редактор О.Г. Пашенко
Комп'ютерне верстання Л.І. Власової

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 1,16. Тираж 10 пр. Зам. 835.

Видавець і виготовлювач

Київський національний торговельно-економічний університет
вул. Кіото, 19, м. Київ-156, Україна, 02156

© Плахотнюк Н.В., 2017
© Київський національний торговельно-
економічний університет, 2017

I. МЕТА, ЗАВДАННЯ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ (КОМПЕТЕНТНОСТІ), ЇЇ МІСЦЕ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

На початку ХХІ століття міжнародне право досягло високого рівня розвитку, що визначалось потребами світу взаємозалежних держав в зростаючому рівні співробітництва задля забезпечення їх національних та інтернаціональних інтересів. Міжнародне право суттєво розширило царину своєї дії, охоплюючи все нові сфери міждержавних відносин, все більш активно взаємодіючи з внутрішнім правом держав. У таких умовах особливо відчувається потреба формування права міжнародної відповідальності, яке здатне істотно підвищити рівень ефективності міжнародного права. В будь-якій правовій системі відповідальність займає центральне місце. Саме вона демонструє покладену в основу права концепцію його юридичної природи, сприяючи організації та єдності системи, свідчаючи про рівень її розвитку.

В умовах реформування вищої освіти в Україні пріоритетна увага має надаватися підготовці нової генерації юристів-міжнародників – національної еліти, яка володіє новою освітньо-світоглядною парадигмою національного державотворення та усвідомлює необхідність формування світової правової системи. Однією з передумов вирішення цього надзвичайно важливого і складного завдання є підвищення рівня правової культури, зокрема через здобуття майбутніми юристами ґрунтовних правових знань, умінь і навичок.

Програму та робочу навчальну програму укладено згідно з вимогами кредитно-модульної системи організації навчання. Програма визначає обсяги знань, які повинен здобути аспірант відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики, алгоритм вивчення матеріалу дисципліни «Право міжнародної відповідальності», необхідне методичне забезпечення, складові та технологію оцінювання навчальних досягнень здобувачів.

Предметом є міжнародно-правові принципи і норми, які встановлюють відповідальність за серйозні порушення зобов'язань, що випливають з норм міжнародного права в світлі сучасних тенденцій розвитку інституту міжнародно-правової відповідальності; рішення міжнародних судових установ щодо встановлення відповідальності держав, міжнародних організацій та акторів міжнародного права за вказані порушення.

Метою цієї дисципліни є формування у майбутніх фахівців з міжнародного права системи спеціальних знань з особливостей міжнародної відповідальності, встановлення правових наслідків

відповідальності за серйозні порушення зобов'язань, що впливають з норм сучасного міжнародного права, детального нормативно-правового регулювання різноманітних аспектів відповідальності для фундаментальної й спеціальної освіти та практичної діяльності за фахом.

Для досягнення цієї мети у процесі викладання дисципліни передбачається вирішення таких **завдань**:

- 1) вивчити особливості та сучасні тенденції генези інституту відповідальності в сучасному міжнародному праві;
- 2) дослідити основні джерела міжнародного права з відповідальності держав та міжнародних міждержавних організацій за міжнародно-протиправні діяння;
- 3) вивчити поняття та характер нормативних установок *jus cogens* у сучасному міжнародному праві;
- 4) виявити взаємозв'язок між нормами *jus cogens* та зобов'язаннями *erga omnes* у сучасному міжнародному праві з метою визначення правових наслідків відповідної кваліфікації для інституту відповідальності в міжнародному праві;
- 5) дослідити проблему визначення суб'єктного складу інституту відповідальності в міжнародному праві, включаючи питання відповідальності таких акторів міжнародного права, як індивіди та транснаціональні корпорації;
- 6) вивчити сутність та зміст концепції розподілу відповідальності в контексті розвитку інституту відповідальності в сучасному міжнародному праві.

Результати вивчення дисципліни (компетентності)

У результаті вивчення дисципліни здобувачі мають **знати**:

- теоретичні положення права міжнародної відповідальності і міжнародного права прав людини – основні доктринальні підходи до міжнародної відповідальності держав;
- розвиток концепції міжнародно-правової відповідальності держав за порушення зобов'язань у сфері захисту прав людини;
- сутнісні риси міжнародно-правової відповідальності держав за порушення зобов'язань у сфері захисту прав людини;
- становлення та кодифікацію питань міжнародно-правової відповідальності держав за порушення зобов'язань у сфері захисту прав людини;
- функціонування спеціальних контрольних механізмів ООН з метою міжнародно-правової відповідальності держав за порушення зобов'язань у сфері захисту прав людини;

- функціонування регіональних механізмів з метою реалізації міжнародно-правової відповідальності держав за порушення зобов'язань у сфері захисту прав людини;
- механізм застосування міжнародних санкцій ООН як форми імплементації міжнародно-правової відповідальності держав за порушення зобов'язань у сфері захисту прав людини;
- порядок застосування та тлумачення нормативно-правових актів у цій сфері;

вміти:

- оперувати правовими поняттями та категоріями у сфері міжнародно-правової відповідальності держав за порушення зобов'язань у сфері захисту прав людини;
- приймати рішення та вчиняти юридичні дії у точній відповідності з нормами міжнародного права та національним законодавством у сфері реалізації міжнародно-правової відповідальності держав за порушення прав людини;
- здійснювати правову експертизу міжнародних та національних актів у сфері реалізації міжнародно-правової відповідальності держав за порушення прав людини;
- надавати кваліфіковані юридичні висновки та консультації з питань міжнародно-правової відповідальності держав за порушення зобов'язань у сфері захисту прав людини;
- виявляти проблемні аспекти застосування форм міжнародно-правової відповідальності держав за порушення зобов'язань у сфері захисту прав людини; перспективи розвитку контрольних механізмів ООН з метою реалізації міжнародно-правової відповідальності держав за порушення зобов'язань у сфері захисту прав людини.

Програма та робоча навчальна програма передбачає самостійну роботу аспірантів з метою засвоєння дисципліни.

Здобувачам надаються широкі права та сприятливі можливості творчо підходити до вивчення кожної теми, активно й аргументовано висловлювати власні судження.

Робоча програма дисципліни розроблена для здобувачів різних спеціальностей. У змісті дисципліни коротко подано кожну тему, що включає обов'язкові та додаткові завдання, а також посилання на список літератури. Після закінчення викладання дисципліни складається залік.

II. ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль. ПРАВОВА ПРИРОДА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Тема 1. Поняття міжнародної відповідальності

Міжнародний правопорядок, верховенство права та міжнародна відповідальність. Місце інституту відповідальності в системі міжнародного права.

Міжнародна відповідальність: поняття, цілі, ознаки, характерні риси. Принципи міжнародної відповідальності. Юридичні та фактичні засади міжнародної відповідальності.

Порушення міжнародно-правових зобов'язань як підстава виникнення міжнародної відповідальності держав.

Кодифікація права міжнародної відповідальності: доктринальна та офіційна кодифікація.

Література:

Основна: 1–6, 16–27.

Додаткова: 3–6, 10–11, 16, 17.

Інтернет-ресурси: 1–6.

Тема 2. Міжнародно-протиправне діяння. Елементи міжнародно-протиправного діяння

Загальні принципи. Порушення міжнародного зобов'язання. Елементи міжнародно-протиправного діяння держав. Кваліфікація поведінки суб'єкта.

Відповідальність одного суб'єкта у зв'язку з діянням іншого.

Обставини, що виключають міжнародну протиправність.

Елементи міжнародно-протиправного діяння держав з порушення зобов'язань у сфері захисту прав людини. Кваліфікація поведінки держав. Визначення порушення міжнародного зобов'язання держав у сфері захисту прав людини.

Міжнародні правопорушення держав: поняття, види. Склад міжнародного правопорушення: значення елемента вини та причинного зв'язку.

Міжнародні злочини. Концепція «злочину держави» в доктрині міжнародного права та міжнародній практиці.

Концепція «злочину держави» в Комісії міжнародного права ООН.

Поняття та характер імперативних норм (*jus cogens*) у сучасному міжнародному праві. Взаємозв'язок імперативних норм міжнародного права та зобов'язань *erga omnes*.

Зобов'язання, що випливають з імперативних норм сучасного міжнародного права. Наслідки порушення зобов'язання, що випливають з імперативних норм сучасного міжнародного права: теорія та практика.

Література:

Основна: 7–12, 19–22.

Додаткова: 3–6, 10–11, 16, 17.

Інтернет-ресурси: 1–6.

**Тема 3. Юридична природа міжнародної відповідальності.
Становлення та кодифікація права міжнародної відповідальності**

Юридична відповідальність. Етапи становлення права міжнародної відповідальності. Характерні риси права міжнародної відповідальності.

Поняття міжнародної відповідальності. Зміст міжнародно-правової відповідальності держав: юридичні наслідки протиправного діяння. Недопустимість посилання на внутрішнє право держав у разі порушення зобов'язань у сфері захисту прав людини.

Види і форми міжнародно-правової відповідальності: матеріальна та нематеріальна відповідальність. Відшкодування шкоди.

Література:

Основна: 17, 28–32.

Додаткова: 2–4, 7–8, 10–11, 16.

Інтернет-ресурси: 1–6.

Тема 4. Імплементация міжнародної відповідальності

Притягнення до міжнародної відповідальності.

Міжнародно-правове оформлення притягнення до відповідальності держав за порушення зобов'язань у сфері захисту прав людини. Визначення потерпілого. Множинність потерпілих. Притягнення до відповідальності держав за порушення зобов'язань у сфері захисту прав людини іншими суб'єктами.

Застосування примусу в міжнародному праві. Проблема примусу в міжнародному праві. Співвідношення відповідальності та санкцій у міжнародному праві: доктринальні підходи.

Література:

Основна: 17, 23, 30–32.

Додаткова: 4, 8, 10–12, 18.

Інтернет-ресурси: 1–6.

Тема 5. Контрзаходи і санкції як засоби реалізації міжнародної відповідальності держав

Контрзаходи: мета та умови застосування. Пропорційність контрзаходів. Припинення контрзаходів. Зобов'язання, на які не поширюються контрзаходи. Режим застосування міжнародних санкцій ООН. Введення міжнародних санкцій ООН. Санкційні міжнародно-правові норми і санкційні міжнародно-правові відносини.

Адресати міжнародних санкцій. Діяльність Омбудсмена в рамках санкційних режимів ООН. Здійснення режиму міжнародних санкцій: міжнародний і внутрішньодержавний рівні. Припинення застосування міжнародних санкцій.

Література:

Основна: 1–2, 4–12.

Додаткова: 2–4, 7–8, 10–11, 16, 19.

Інтернет-ресурси: 1–6.

Тема 6. Проблеми ефективності реалізації міжнародної відповідальності

Питання ефективності реалізації міжнародної відповідальності.

Проблемні аспекти застосування міжнародних санкцій ООН. Проекти підвищення ефективності міжнародних санкцій ООН. Тенденції розвитку інституту міжнародної відповідальності.

Література:

Основна: 17, 28, 30–35.

Додаткова: 4, 8, 12, 16.

Інтернет-ресурси: 1–5, 6

III. СТРУКТУРА ДИСЦИПЛІНИ ТА РОЗПОДІЛ ГОДИН ЗА ТЕМАМИ (ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН)

№ пор.	Назва теми	Усього годин/кредитів	Кількість годин			Форма контролю
			У тому числі			
			Лекції	Семінари, практичні заняття	Самостійна робота	
Змістовий модуль 1. ПРАВОВА ПРИРОДА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ						
1	Тема 1. Поняття міжнародної відповідальності	12	–	–	12	Т,О, РП
2	Тема 2. Міжнародно-протиправне діяння. Елементи міжнародно-протиправного діяння	14	–	–	14	Т,О, РП
3	Тема 3. Зміст міжнародної відповідальності. Становлення та кодифікація права міжнародної відповідальності	14	–	–	14	Т,О, РП
4	Тема 4. Імплементация міжнародної відповідальності	16	–	–	16	Т,О, РП
5	Тема 5. Контрзаходи і санкції як засоби реалізації міжнародної відповідальності держав	20	–	–	20	Т,О, РП
6	Тема 6. Проблеми ефективності реалізації міжнародної відповідальності	14	–	–	14	Т,О, РП
	Підсумковий контроль					Залік
	Разом	90/3	–	–	90	

Умовні скорочення:

опитування – О;

реферативне повідомлення – РП;

тести – Т;

творче завдання – ТЗ.

IV. ТЕМАТИКА ТА ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ АСПІРАНТІВ

Результати навчання	Навчальна діяльність	Робочий час аспіранта, год	Оціню- вання, бали
<p style="text-align: center;">Знати понятійно- категоріальний апарат навчальної дисципліни</p>	<p style="text-align: center;">Тема 1. Поняття міжнародної відповідальності</p> <p><i>Лекція та семінарське заняття не передбачено</i></p> <p>Література: <i>Основна: 1–6, 16–27.</i> <i>Додаткова: 3–6, 10–11, 16, 17.</i> <i>Інтернет-ресурси: 1 6</i></p> <p style="text-align: center;">Завдання для самостійної роботи</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Підготувати науковий реферат за темою «Етапи становлення права міжнародної відповідальності». 2. Розкрити роль інституту відповідальності в міжнародному праві. 3. Підготувати наукову доповідь на тему: «Відповідальність у міжнародному праві: проблеми кодифікації та прогресивного розвитку норм і принципів міжнародно-правової відповідальності» 	12	

Продовження таблиці

Результати навчання	Навчальна діяльність	Робочий час аспіранта, год	Оціню- вання, бали
<p>Вміти визначати склад протиправного діяння, значення елемента вини та причинного зв'язку</p>	<p>Тема 2. Міжнародно-протиправне діяння. Елементи міжнародно-протиправного діяння</p> <p><i>Лекція та семінарське заняття не передбачено</i></p> <p>Література: <i>Основна: 7, 12, 19, 22. Додаткова: 3–6, 10–11, 16, 17. Інтернет-ресурси: 1–6</i></p>		
<p>II</p>	<p>Завдання для самостійної роботи</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Розкрити роль Комісії міжнародного права у розвитку інституту міжнародної відповідальності. 2. Підготувати науковий реферат за темою: «Відповідальність за військові злочини та злочини проти людства». 3. Підготувати наукову доповідь за темою: «Індивід як суб'єкт міжнародної кримінальної відповідальності». 4. Дати відповідь на питання: чому міжнародне право в одному випадку передбачає індивідуальну відповідальність фізичних осіб, а в інших – ні 	<p>14</p>	

Продовження таблиці

Результати навчання	Навчальна діяльність	Робочий час аспіранта, год	Оціню- вання, бали
<p>Знати характерні риси права міжнародної відповідальності</p> <p>Уміти аналізувати проблеми міжнародної відповідальності</p>	<p>Тема 3. Юридична природа міжнародної відповідальності. Становлення та кодифікація права міжнародної відповідальності</p> <p><i>Лекція та семінарське заняття не передбачено</i></p> <p>Література: <i>Основна: 17, 28-32.</i> <i>Додаткова: 2-4, 7-8, 10-11, 16.</i> <i>Інтернет-ресурси: 1-6</i></p> <p>Завдання для самостійної роботи</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Підготувати презентації на тему: «Види і форми міжнародно-правової відповідальності: матеріальна та нематеріальна відповідальність». 2. Підготувати науковий реферат на тему: «Притягнення до відповідальності транснаціональні корпорації за порушення норм міжнародного права у сфері прав людини». 3. У чому полягають проблеми міжнародної відповідальності (в світлі радянської концепції міжнародного права)? 4. Підготувати наукову доповідь на тему: «Нюрнберзький процес: його історичне значення» 	<p>14</p>	

Продовження таблиці

Результати навчання	Навчальна діяльність	Робочий час аспіранта, год	Оціню- вання, бали
	<p style="text-align: center;">Тема 4. Імплементация міжнародної відповідальності</p> <p><i>Лекція та семінарське заняття не передбачено</i></p> <p>Література: <i>Основна: 17, 23, 30 32.</i> <i>Додаткова: 4, 8, 10 12, 18.</i> <i>Інтернет-ресурси: 1–6</i></p> <p style="text-align: center;">Завдання для самостійної роботи</p> <ol style="list-style-type: none">1. Підготувати науковий реферат на тему: «Проблема примусу в міжнародному праві».2. Дослідити співвідношення відповідальності та санкцій у міжнародному праві (доктринальні підходи) і підготувати наукове повідомлення.3. Підготувати наукову доповідь на тему: «Роль Римського статуту Міжнародного кримінального суду в міжнародному праві»	16	

Продовження таблиці

Результати навчання	Навчальна діяльність	Робочий час аспіранта, год	Оцінювання, бали
	<p style="text-align: center;">Тема 5. Контрзаходи і санкції як засоби реалізації Міжнародної відповідальності держав</p> <p><i>Лекція та семінарське заняття не передбачено</i></p> <p>Література: Основна: 1–2, 4–12. Додаткова: 2–4, 7–8, 10–11, 16, 19. Інтернет-ресурси: 1 6</p>		
14 Розуміти сутність контрзаходів і санкцій як засобів реалізації міжнародної відповідальності держав	<p style="text-align: center;">Завдання для самостійної роботи</p> <ol style="list-style-type: none">1. Підготувати науковий реферат на тему: «Контрзаходи: умови застосування та припинення».2. Проаналізувати зобов'язання, на які не поширюються контрзаходи.3. Підготувати наукові доповіді на теми: «Введення міжнародних санкцій ООН» та «Діяльність Омбудсмена в рамках санкційних режимів ООН».4. Підготувати презентацію на тему: «Міжнародно-правові підстави застосування державами правомірних примусових заходів у міжнародних відносинах»	20	

Закінчення таблиці

Результати навчання	Навчальна діяльність	Робочий час аспіранта, год	Оцінювання, бали
	<p>Тема 6. Проблеми ефективності реалізації міжнародної відповідальності</p> <p><i>Лекція та семінарське заняття не передбачено</i></p> <p>Література: <i>Основна: 17, 28, 30–35. Додаткова: 4, 8, 12, 16. Інтернет-ресурси: 1 6</i></p>		
<p>Розуміти проблеми застосування міжнародних санкцій ООН та пропонувати варіанти вирішення таких проблем</p>	<p>Завдання для самостійної роботи</p> <p>1. Підготувати наукову доповідь на тему: «Правові процедури інституту юридичної відповідальності».</p> <p>2. Обґрунтувати ефективність (чи неефективність) реалізації міжнародної відповідальності (на конкретному прикладі).</p> <p>3. Підготувати презентації на теми: «Проблемні аспекти застосування міжнародних санкцій ООН» та «Тенденції розвитку інституту міжнародної відповідальності»</p>	<p>14</p>	
	<p>Залік</p>		
	<p>Разом</p>	<p>90</p>	<p>100</p>

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основний

1. Венская Конвенция о праве международных договоров 1969 г. Принята в Сан-Франциско 26.06.1945 : офиц. текст // СПС «Консультант Плюс».
2. Делийская Декларация БРИКС от 29 марта 2012 г. Документы саммитов БРИКС : офиц. текст.
3. Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН. Итоговый Документ Всемирного Саммита 2005 г. № 60/1 от 24 октября 2005 г. : офиц. текст. – Док. ООА/RES/60/1.
4. Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН № 61/36 «Распределение убытков в случае трансграничного вреда, причиненного в результате опасных видов деятельности» от 04.12.2006 : офиц. текст. – Док. ООН A/RES/61/36.
5. Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН № 62/68 «Рассмотрение вопроса о предотвращении трансграничного вреда от опасных видов деятельности и распределении убытков в случае такого вреда» от 6.12.2007 : офиц. текст. – Док. ООН A/RES/62/68.
6. Резолюция Совета Безопасности ООН № 216 от 12 ноября 1965 г. – Док. ООН : офиц. текст. – Док. ООН S/RES/216.
7. Резолюция Совета Безопасности ООН № 662 от 9 августа 1990 г. : офиц. текст. – Док. ООН S/RES/662.
8. Резолюция Совета Безопасности ООН № 827 от 25 мая 1993 г. : офиц. текст. – Док. ООН S/RES/827.
9. Резолюция Совета Безопасности ООН № 1556 от 30 июля 2004 г. : офиц. текст. – Док. ООН S/RES/1556.
10. Резолюция Совета Безопасности ООН 1591 от 28 марта 2005 г. : офиц. текст. – Док. ООН S/RES/1591.
11. Резолюция Совета Безопасности ООН № 1674 от 28 апреля 2006 г. : офиц. текст. – Док. ООН S/RES/1674.
12. Резолюция Совета Безопасности ООН № 1704 от 25 августа 2006 г. : офиц. текст. – Док. ООН S/RES/1704.
13. Резолюция Совета Безопасности ООН 1769 от 31 июля 2007 г. : офиц. текст. – Док. ООН S/RES/1769.
14. Резолюция Совета Безопасности ООН № 2063 от 31 июля 2012 г. : офиц. текст. – Док. ООН S/RES/2063.
15. Резолюция № 3281 (XXIX) от 12.12.1974 «Хартия экономических прав и обязанностей государств». Принята на Пленарном заседании 29 сессии Генеральной Ассамблеи ООН : офиц. текст. – Док. ООН A/RES/3281.
16. Резолюция Совета Безопасности ООН от 31 июля 2012 г. S/RES/2063 : офиц. текст. – Док. ООН S/RES/2063.

17. Римский статут Международного уголовного суда от 17.07.1998 : офиц. текст // СПС «Консультант Плюс».
18. Статут Международного суда ООН 1945 г. : офиц. текст. – Док. ООН.
19. Устав Международного военного трибунала для суда и наказания главных военных преступников европейских стран. Принят в г. Лондоне 08.08.1945 : офиц. текст // СПС «Консультант Плюс».
20. Устав Международного уголовного трибунала для судебного преследования лиц, ответственных за серьезные нарушения международного гуманитарного права, совершенные на территории Руанды, и граждан Руанды, ответственных за подобные нарушения, совершенные на территории соседних государств. Резолюция СБ ООН от 8 ноября 1994 г. : офиц. текст. – Док. ООН.
21. Устав Международного трибунала для судебного преследования лиц, ответственных за серьезные нарушения международного гуманитарного права, совершенные на территории бывшей Югославии с 1991 г. Резолюция СБ ООН № 827 от 25 от 1993 г. Док. ООН : офиц. текст // СПС «Консультант Плюс».
22. Устав ООН. Принят в г. Сан-Франциско 26.06.1945 : офиц. текст // СПС «Консультант Плюс».
23. Абашидзе А.Х. Актовая речь проф. А.Х. Абашидзе «Роль международного права и Организации Объединенных Наций в создании более безопасного, более устойчивого и более справедливого мироустройства» (20 февраля 2012 г.) / А.Х. Абашидзе. – М. : РУДН, 2012.
24. Абашидзе, А.Х. Региональные системы защиты прав человека / А.Х. Абашидзе, Е.С. Алисиевич, А.М. Солнцев; под ред. А.Х. Абашидзе. – М., 2012.
25. Антипенко В.Ф. Международно-криминологический подход в оценке концепции уголовной ответственности государства / В.Ф. Антипенко // Юридичний збірник «Держава і право». – Київ : НАУ. – 2016. – № 2. – С. 122–130.
26. Карташкин В.А. Права человека: международная защита в условиях глобализации : монография / В.А. Карташкин. – М. : Норма, 2009.
27. Ключня А.Ю. Ответственность международных организаций // Право международных организаций : учебник / А.М. Солнцев, А.Ю. Ключня, Ю.В. Якушев ; под ред. И.П. Блищенко, А.Х. Абашидзе. – М. : РУДН, 2013. – С. 157–174.
28. Ключня А.Ю. Ответственность международных межправительственных организаций: понятие, виды, принципы // Право международных организаций : учеб. для бакалавриата и магистратуры / А.М. Солнцев, А.Ю. Ключня ; под ред. А.Х. Абашидзе. – М. : Юрайт, 2014. – С. 202–221.

29. Ключня А.Ю. Правотворчество международных межправительственных организаций // Право международных организаций: учеб. для бакалавриата и магистратуры / А.Ю. Ключня, А.М. Солнцев; под ред. А.Х. Абашидзе. – М. : Юрайт, 2014. – С. 76–98.
30. Колосов Ю.М. Ответственность в международном праве / Ю.М. Колосов. – 2 изд. – М. : Статут, 2014.
31. Кудрявцев Е.Н. Международное уголовное право : учеб. пособие / Е.Н. Кудрявцев ; под общ. ред. В.Н. Кудрявцева. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Наука, 1999.
32. Кучинский В.А. О понятии юридической ответственности как фундаментальной категории юриспруденции // Юридическая ответственность: проблемы теории и практике: сборник научных трудов / В.А. Кучинский ; под ред. В.А. Кучинского, Э.А. Саркисовой. – Минск : Академия МВД РБ, 1996. – С. 4–19.
33. Левин Д.Б. Ответственность государств в современном международном праве / Д.Б. Левин. – М., 1966.
34. Липинский Д.А. Меры юридической ответственности : монография / Д.А. Липинский, Р.Л. Хачатуров, А.Г. Шишкин. – М. : РИОР; Инфра-М, 2014.
35. Липинский Д.А. Понятие юридической ответственности // Юридическая ответственность: история и современность : монография / А.А. Гогин [и др.] ; отв.ред. Д.А. Липинский. – Тольятти : Изд-во ТГУ, 2014. – С. 28–40.
36. Липинский Д.А. Юридическая ответственность, санкции и меры защиты : монография / Д.А. Липинский, А.А. Мусаткина. – М. : РИОР; Инфра-М, 2013.
37. Лукашук И.И. Право международной ответственности / И.И. Лукашук. – М. : Волтерс Клувер, 2004.
38. Таллалаев, А.Н. Венская конвенция о праве международных договоров. Комментарий / А.Н. Таллалаев ; сост. А.Н. Таллалаев (коммент.); отв. ред. Н.В. Захарова (предисл.). – М. : Юрид. лит-ра, 1997.

Додатковий

1. Исполинов А.С. Нормы *jus cogens* в решениях международных и национальных судов / А.С. Исполинов // Российский юридический журнал. – 2014. – № 6. – С. 7–14.
2. Касаткина А.А. Транснациональные корпорации: современный экономико-правовой анализ / А.А. Касаткина, А.С. Касаткина // Законодательство и экономика. – 2013. – № 9. – С. 9–17.
3. Касинюк І.В. Колізії правового регулювання міжнародної відповідальності держав за вчинення акту агресії // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2015. – С. 141–143.

4. Кибальник А.Г. Принципы международного уголовного права // Международное право : учеб. для бакалавриата и магистратуры / А.В. Наумов, А.Г. Кибальник, В.Н. Орлов, П.В. Волосюк ; под ред. А.В. Наумова, А.Г. Кибальника. – 2 изд., перераб. и доп. – М. : Юрайт, 2014.
5. Клюня А.Ю. Концепция «Ответственность по защите»: уроки Дарфура // Актуальные вопросы международного права в Африке : мат-лы круглого стола X ежегодной Научно-практической конференции «Актуальные проблемы современного международного права», посвященной памяти проф. И.П. Блищенко / А.Ю. Клюня. – М. : РУДН, 2012. – С. 71–82.
6. Клюня А.Ю. Концепция «ответственность по защите» в современном международном праве // Актуальные проблемы современного международного права : мат-лы XI ежегодной Международной научно-практической конференции, посвященной памяти проф. И.П. Блищенко / А.Ю. Клюня ; отв. ред. А.Х. Абашидзе. Москва, 12–13 апреля 2013 г. : в 2 ч. – Ч. II. – М. : РУДН, 2014. – С. 141–154.
7. Лукашук И.И. К вопросу о возможной криминализации международной ответственности государств / И.И. Лукашук // Журнал российского права. – 2002. – № 12. – С. 107–119.
8. Лютов Н.Л. Нормы *jus cogens* и международное трудовое право / Н.Л. Лютов // *Lex russica*. – 2013. – № 5. – С. 495–508.
9. Мезяев А.Б. Международный уголовный трибунал по бывшей Югославии – незаконный, зависимый и пристрастный суд / А.Б. Мезяев; Фонд исторической перспективы. – М., 2009.
10. Пташенчук О.М. Застосування Міжнародним судом ООН джерел міжнародного права з метою встановлення порушення міжнародно-правового зобов'язання як складового елементу проти-правного діяння держави // *Право і суспільство*. – 3/2015. – С. 38–42.
11. Пунжин С.М. Международная ответственность // Международное право : учебник / С.М. Пунжин; отв. ред. В.И. Кузнецов, Б.Р. Тузмухамедов. – 3 изд., перераб. – М. : Норма; Инфра-М, 2010. – С. 282–308.
12. Решетов Ю.А. Борьба с международными преступлениями против мира и безопасности / Ю.А. Решетов. – М., 1983.
13. Сазонова К.Л. Ответственность государств и международных организаций за неправомерное применение силы в международном праве: теория и практика / К.Л. Сазонова. – М. : НБ-Медиа, 2014.

14. Самощенко И.С. Сущность юридической ответственности в советском обществе / И.С. Самощенко, М.Х. Фарукшин. – М., 1974.
15. Трикоз Е.Н. Преступления против мира и безопасности человечества: сравнительный и международно-правовой аспекты / Е.Н. Трикоз. – М. : Юрлитинформ, 2007.
16. Туникин Г.И. Теория международного права / Г.И. Туникин. – М., 1970.
17. Ушаков Н.А. Основания международной ответственности государств / Н.А. Ушаков. – М. : Международные отношения, 1983.
18. Хачатуров Р.Л. Юридическая ответственность / Р.Л. Хачатуров, Р.Г. Ягудян. – Тольятти : Изд-во МАБиБД, 1995.
19. Черниченко С.В. Гуманитарная интервенция: международная противоправность / С.В. Черниченко // Актуальные международно-правовые и гуманитарные проблемы : сб. статей. – Вып. 2. – М. : ДА МИД России, 2001. – С. 134–147.
20. Черниченко С.В. Теория международного права / С.В. Черниченко. – М. : Изд-во НИИМП, 1999.
21. Чернявский А.Г. Юридическая ответственность : учеб. пособие / А.Г. Чернявский. – М. : Альфа-М; Инфра-М, 2014.
22. Ярова А. Відповідальність держав за забруднення морського середовища / А. Ярова // Национальный юридический журнал: теория и практика. – 2016. – С. 259–264.

Интернет-ресурси

1. Сайт Международного суда ООН. – Режим доступа : www.icj-cij.org
2. Сайт Совета Европы. – Режим доступа : <http://www.coe.int>
3. Сайт Комиссии международного права. – Режим доступа : <http://www.un.org/law/ilc>
4. Сайт Международного уголовного суда. – Режим доступа : www.icc.int
5. Сайт ООН. – Режим доступа : www.un.org
6. Киоко Б. Право на вмешательство в соответствии с Учредительным актом Африканского Союза / Б. Киоко // Международный журнал Красного Креста. – 2003. – № 852. – С. 407–427. – Режим доступа : <http://www.icrc.org/rus/assets/files/other/14irrc852kiokorus.pdf>
7. Тарнавський О. Нігілізм міжнародного права в умовах російсько-української війни. – 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://voxukraine.org/2016/02/24/nihilism-mezhdunarodnogo-prava-v-usloviyah-rusko-ukrainskoi-voiny-ru/>

V. КОНТРОЛЬ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ

Згідно з чинною в університеті системою комплексної діагностики знань здобувачів, з метою стимулювання планомірної та систематичної навчальної роботи оцінювання знань здобувачів здійснюється за 100-баловою шкалою.

Підсумковий контроль знань здобувачів включає зведення результатів роботи за усіма видами контролю та складання (не складання) заліку.

Розподіл балів, що присвоюються здобувачам з дисципліни «Право міжнародної відповідальності»

Змістовий модуль						Участь у конференціях, круглих столах	Екзамен
T1	T2	T3	T4	T5	T 6		
10	10	10	10	15	15	30	100

В оцінювання теоретичних знань здобувачів враховуються такі аспекти: достатність обсягу відповіді (повна, недостатньо повна, неповна); ґрунтовність обізнаності з основними поняттями, принципами, законами, правилами; усвідомленість основного завдання запитання; логічність викладу матеріалу; обґрунтованість основних положень власних міркувань; нетрадиційність підходу до викладу відповіді; уміння інтегрувати та диференціювати знання.

В оцінюванні практичних завдань враховується здатність здобувачів усвідомлювати вимогу завдань, перекладати їх на мову педагогічних понять, застосувати принципи, закономірності, правила для вирішення конкретних завдань, прогнозувати очікувані результати від запропонованих рішень, вибирати найраціональніші та неординарні способи виконання завдань, логічно й аргументовано викладати суть власних суджень і рішень.

Орієнтовний перелік питань до заліку

1. Місце інституту відповідальності в системі міжнародного права.
2. Міжнародна відповідальність: поняття, цілі, ознаки, характерні риси.
3. Принципи міжнародної відповідальності.
4. Юридичні та фактичні підстави міжнародної відповідальності.
5. Порушення міжнародно-правових зобов'язань як підстава виникнення міжнародної відповідальності держав.
6. Кодифікація права міжнародної відповідальності: доктринальна та офіційна кодифікація.
7. Поняття міжнародно-протиправного діяння, його елементи.
8. Відповідальність одного суб'єкта у зв'язку з діянням іншого.
9. Обставини, що виключають міжнародну протиправність.
10. Елементи міжнародно-протиправного діяння держав з порушення зобов'язань у сфері захисту прав людини.
11. Кваліфікація поведінки держав.
12. Визначення порушення міжнародного зобов'язання держав у сфері захисту прав людини.
13. Міжнародні правопорушення держав: поняття, види.
14. Поняття міжнародного злочину, його ознаки.
15. Склад міжнародного злочину.
16. Концепція «злочину держави» в доктрині міжнародного права та міжнародній практиці.
17. Поняття та характер імперативних норм (*jus cogens*) у сучасному міжнародному праві.
18. Взаємозв'язок імперативних норм міжнародного права та зобов'язань *erga omnes*.
19. Зобов'язання, що впливають з імперативних норм сучасного міжнародного права.
20. Наслідки порушення зобов'язання, що впливають з імперативних норм сучасного міжнародного права.
21. Поняття юридичної відповідальності.
22. Етапи становлення права міжнародної відповідальності.
23. Характерні риси права міжнародної відповідальності.
24. Поняття міжнародної відповідальності.
25. Зміст міжнародно-правової відповідальності держав: юридичні наслідки протиправного діяння.
26. Недопустимість посилання на внутрішнє право держав у випадку порушення зобов'язань у сфері захисту прав людини.
27. Види і форми міжнародно-правової відповідальності: матеріальна та нематеріальна відповідальність.
28. Відшкодування шкоди у міжнародному праві.
29. Імплементация міжнародної відповідальності.

30. Притягнення до міжнародної відповідальності.
31. Міжнародно-правове оформлення притягнення до відповідальності держав за порушення зобов'язань у сфері захисту прав людини.
32. Визначення потерпілого. Множинність потерпілих.
33. Притягнення до відповідальності держав за порушення зобов'язань у сфері захисту прав людини іншими суб'єктами.
34. Застосування примусу в міжнародному праві. Проблема примусу в міжнародному праві.
35. Співвідношення відповідальності та санкцій в міжнародному праві: доктринальні підходи.
36. Контрзаходи: ціль та умови застосування. Пропорційність контрзаходів.
37. Припинення контрзаходів.
38. Зобов'язання, на які не поширюються контрзаходи.
39. Режим застосування міжнародних санкцій ООН.
40. Введення міжнародних санкцій ООН.
41. Санкційні міжнародно-правові норми і санкційні міжнародно-правові відносини.
42. Діяльність Омбудсмена в рамках санкційних режимів ООН.
43. Здійснення режиму міжнародних санкцій: міжнародний і внутрішньодержавний рівні.
44. Припинення застосування міжнародних санкцій.
45. Тенденції розвитку інституту міжнародної відповідальності.
46. Питання ефективності реалізації міжнародної відповідальності.
47. Проблемні аспекти застосування міжнародних санкцій ООН.
48. Питання підвищення ефективності міжнародних санкцій ООН.